

Språknormer i skolan

Detta nummer av Språkbruk handlar väsentligen om språknormerna i skolan, framför allt i modersmålsundervisningen. Ämnet är centralt: det är i skolan som grunden läggs för den språkkänsla och språkbehärskning som vi sedan utvecklar under hela vårt vuxna liv.

Modersmåls lärarna är våra viktigaste språkvårdare. De har den dubbla uppgiften att dels öppna elevernas ögon för språkets väsen och påverka deras attityder till modersmålet, dels undervisa i rena språkriktighetsfrågor. Det gäller att se till att undervisningen inte inriktas på felfinneri och att språkriktighetskravet inte formas till en hämsko som förtar eleverna lusten att använda språket och experimentera med det.

Ulf Teleman, professor i Lund och ordförande för Svenska språknämnden, har indelat språkfelen i tre huvudkategorier: normkonflikt, normlucka och normkollaps. I det första fallet är det fråga om att elevens naturliga talspråksnorm står i konflikt med standardspråkets norm, medan eleven i det andra fallet saknar kunskap om hur man i det aktuella fallet bör uttrycka sig. Normkollaps innebär att eleven inte klarar av att hantera den norm han i princip behärskar.

Hos oss blir det lätt så att språkriktighetsdiskussionen mest kretsar kring normkonflikter: Se upp för finlandismer! Det är förståeligt, och det är antagligen nödvändigt. Men det får inte leda till att eleverna känner att deras språk inte duger, att de förlorar sin språkliga självkänsla. De behö-

ver upplysning och vägledning snarare än språklig tillrättavisning. De två andra fel- eller snarare problemtyperna kräver därför ökad uppmärksamhet. Eleverna måste helt enkelt få träning i språklig problemlösning.

Det viktigaste är naturligtvis att vi redan i skolan får de rätta språkliga mönstren. Här är modersmåls lärarens roll viktig, t.ex. när det gäller att intressera eleverna för god litteratur, men ingen annan lärare kan heller undandra sig sitt ansvar, för att inte tala om läroboksförfattarna. Den vanliga bruksprosan, inklusive en grundläggande dos fackspråk, lär sig eleverna väsentligen i samband med andra läroämnen än modersmålet.

Ett viktigt mål vore att få till stånd ett närmare samarbete mellan modersmålsundervisningen och undervisningen i finska. I båda ämnena bör lärarna framhålla de strukturella skillnaderna mellan språken och visa att översättning inte innebär en kopiering av ytstrukturen. När vi i det verkliga livet får i uppgift att översätta — och det får förbluffande många finlandssvenskar i något sammanhang — räcker det inte att vi visar att vi har förstått grundtexten rätt. Det gäller i stället att prestera en text som framför allt är elegant och språkligt korrekt. Översättningsövningar som ett moment i modersmålsundervisningen skulle vidga elevernas språksyn och samtidigt vara ett utmärkt sätt att träna upp formuleringsförmågan också hos dem som inte har så lätt att uttrycka sig fritt i skrift.

Mikael Reuter